

ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА РЕГІОНУ ЯК КЛЮЧОВИЙ КОМПОНЕНТ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Розглянуто сутність фінансової безпеки регіону та її місце в загальній системі фінансової безпеки держави. Проведено оцінку стану фінансової безпеки регіонів України, розглянуто повноваження державних органів влади щодо забезпечення управління фінансовою безпекою держави та стан їх виконання. Визначено основні проблеми, котрі здійснюють вплив на фінансову безпеку регіонів та шляхи їх нейтралізації.

Ключові слова: фінансова безпека регіону, фінансова безпека держави, управління фінансовою безпекою.

NIKOLCHUK Yu.

Khmelnitskyi Cooperative Trade and Economic Institute

FINANCIAL SAFETY OF THE REGION AS A KEY COMPONENT OF FINANCIAL SECURITY OF THE STATE

The essence of financial security of the region and its place in the overall system of financial security of the state are considered. The financial security of the state in terms of macro indicators includes financial security of the regions and its components, but it characterizes only the general state of financial security of the state without specifying the influence of structural elements of the micro level. An assessment of the financial safety of the regions of Ukraine is conducted. In the largest area of risk, debt security is a component of financial security - the calculated values of any indicator do not correspond to the marginal value. According to the results of calculations it can be argued that the financial security of the state is low. The powers of the state authorities regarding ensuring the management of financial security of the state and the state of their implementation are considered. Today, the state authorities do not fully exercise their powers to ensure an adequate level of financial security in the region, which causes a chain link to the spread of danger to other levels of financial security. The basic problems, which influence the financial safety of the regions and ways of their neutralization, are determined. The restoration of the financial potential of the regions, which requires optimization of the process of formation of incomes and capital, the restoration of the connection between money and commodity flows, and the achievement on this basis of the normalization of the reproduction process, can not be achieved by the use of any single instrument or mechanism, for example, the tax. Necessary set of levers and instruments of influence, the ratio of which depends on the magnitude, urgency and severity of negative trends that are developing in the region.

Key words: financial security of the region, total financial security of the state, monitoring, financial security management.

Постановка проблеми. Фінансова безпека є однією з найважливіших характеристик економічної системи, що визначає її здатність функціонувати в режимі розширеного відтворення, забезпечувати фінансовими ресурсами національне господарство і стимулювати економічний розвиток. Ізольоване існування нашої країни протягом тривалого часу породжує цілий ряд серйозних проблем, які є викликом для національної безпеки країни, в тому числі її фінансової складової. Крім того, особливістю сучасної української економіки є суттєва диференціація регіонального розвитку.

Нерівномірність розвитку фінансового сектору, зниження обсягів виробництва на підприємствах України, збитковість більшості стратегічно важливих підприємств, глибока структурна деформація вітчизняного виробництва, критично низька народжуваність та надмірно висока смертність, падіння рівня життя, низький рівень оплати праці, збільшення рівня бідності, досить великий рівень безробіття з урахуванням прихованого представляють загрозу розвитку регіонів в Україні.

Сьогодні питання забезпечення належного рівня фінансової безпеки регіонів стоїть найбільш гостро. Така ситуація викликана, в першу чергу, необхідністю виконання місцевими органами влади покладених на них функцій через забезпечення дохідної частини бюджету, ефективної податкової політики, підтримки сприятливого інвестиційного клімату, доступності банківських продуктів та страхових послуг, стабільних умов діяльності та високого рівня життя. Забезпечення високого рівня фінансової безпеки регіонів є запорукою стабільної фінансової безпеки держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Особливості визначення поняття фінансової безпеки регіонів та її вплив на фінансову безпеку держави були розглянуті у працях таких вчених, як М.І. Виклюк, Б. А. Карпінський, Л. І. Михайлова, О. Барановський, В. Мунтіян, І. М. Червяков та інші. Проте не всі питання залишаються дослідженими ґрунтовно на сьогодні.

Метою статті є формування теоретичних підходів до оцінки рівня фінансової безпеки регіонів на підставі конкретизації місця фінансової безпеки регіонів України у структурі фінансової безпеки держави.

Виклад основного матеріалу. Поняття «фінансова безпека» трактується як «створення умов сталого, надійного функціонування фінансової системи країни, держави, регіону, які запобігають виникненню фінансової кризи, дефолту, деструкції фінансових потоків, збоїв в забезпеченні основних учасників економічної діяльності фінансовими ресурсами, порушенню стабільності грошового обігу» [2].

Фінансова безпека держави як система є досить складним економічним явищем через свою структуру. Така структура включає ряд елементів, котрі саме і визначають її поточний стан. Невідповідність одного зі складових системи до критеріального значення може негативно впливати як на інший елемент системи, так і на всю фінансову безпеку держави в цілому. Фінансова безпека держави за вертикальним рівнем управління включає оцінку окремих показників фінансової безпеки держави, регіону, підприємства та громадянина. За горизонтальним рівнем – включає сукупність безпеки, поточний рівень яких визначається за допомогою певного переліку індикаторів, що мають рекомендовані межі. Таким чином, «фінансова безпека» як поняття є довершеною системою, котра включає автономні підрозділи, які і визначають реальний стан фінансової безпеки держави, місця порушення, подразники та можливості щодо їх протидії.

Важливим моментом у становленні поняття «фінансова безпека держави» є розмежування сутності «фінансової безпеки держави за макропоказниками» та «сукупної фінансової безпеки держави». Так, фінансова безпека держави за макропоказниками включає фінансову безпеку регіонів та її складові, але вона характеризує лише загальний стан фінансової безпеки держави без конкретизації впливу структурних елементів мікрорівня. Проте оцінка сукупної фінансової безпеки держави має інформаційний характер та включає розрахунки відповідних оцінок всіх складових визначених безпеки. Саме тому визначення рівня фінансової безпеки держави залежить від вірної оцінки існуючого рівня фінансової безпеки регіонів.

На підставі методики Міністерства економічного розвитку і торгівлі, яка була прийнята 29 жовтня 2013 року (№ 1277) [1], проведено розрахунок стану фінансової безпеки України в 2016 році, котрий показав, що граничному значенню відповідали значення лише 16 індикаторів із 27. Окремі значення індикаторів достатньо наближуються до граничного значення (табл. 1). В найбільшій зоні ризику знаходиться боргова безпека як складова фінансової безпеки – розраховані значення жодного показника не відповідають граничному значенню. За результатами розрахунків можна стверджувати, що фінансова безпека держави є низькою.

Таблиця 1

Оцінка стану фінансової безпеки України в 2016 році за інтегральним показником

Назва безпеки	Максимальне значення	Фактичний стан
Банківська безпека	1	0,4218
Безпека небанківського фінансового ринку	1	0,4774
Боргова безпека	1	0
Бюджетна безпека	1	0,7356
Валютна безпека	1	0,6433
Грошово-кредитна безпека	1	0,6614
Фінансова безпека України	6	2,9395

Джерело: розраховано автором на основі [1]

Важливою складовою фінансової безпеки держави є фінансова безпека регіону, котра представляє собою індикатор стану фінансового розвитку регіону, що характеризується рівнем стабільності державних фінансів, веденням підприємницької діяльності, інвестиційним кліматом, рівнем життя населення, розвитком банківського сектору. Забезпечення фінансової безпеки є процесом управління, який передбачає створення умов відповідності граничним значенням всіх елементів фінансової безпеки регіону та протидії загрозам порушення їх стану.

Вважаємо, що одним із найважливіших завдань державної політики є здійснення адміністративних та політичних заходів, які б стримували економічне протистояння регіонів, турбота про збереження єдиного економічного простору. На жаль, відбувається занепад відсталих і слабо освоєних районів з екстремальними природно-кліматичними умовами в силу гострої неконкурентоздатності місцевих виробництв та практично стихійного відтоку населення з деяких районів. Спостерігається надмірна територіальна концентрація продуктивних сил у результаті переважного розміщення промислового й банківського капіталу в деяких високо урбанізованих зонах і найбільших містах України, особливо в Києві.

На нашу думку, фінансова безпека регіону – це стан економічного розвитку регіону, що характеризується необхідними фінансовими ресурсами для задоволення потреб населення регіону, виконання своїх функціональних зобов'язань усіма ланками фінансової системи стосовно захисту його фінансових інтересів, попередження фінансових загроз та небезпек, подолання фінансової кризи і забезпечення ефективного функціонування економіки регіону в цілому, що, на відміну від існуючих, виражає стан фінансової системи регіону через ефективність використання його фінансових ресурсів та відповідно задоволення потреб населення.

Висновок про слабку вивченість проблем регіональної фінансової безпеки підтверджує аналіз основних нормативних документів, що регулюють забезпечення безпеки України, в яких регіональним аспектам відведено явно недостатньо уваги (є лише окремі згадки).

Однак представляється, що проблеми фінансової безпеки в регіональному плані не менш важливі (і навіть більш складні, з огляду на труднощі локалізації при їх вирішенні), ніж на національному рівні. Враховуючи, що фінансова безпека регіону являє собою сукупність фінансової безпеки країни і регіональних особливостей, в її забезпеченні присутні і регіональна політика та органи влади.

У більшості праць фінансові аспекти економічної безпеки аналізуються в загальному контексті з іншими (соціальними, енергетичними, технологічними), за винятком окремих з них, де робиться спроба виокремлення блоку фінансових проблем економічної безпеки. Представляється, що стосовно до регіонів це найбільш правильний підхід, так як проблеми фінансової безпеки регіонів достатньо локалізовані і до того ж мають значні особливості залежно від специфіки окремих регіонів України.

До того ж нерівномірність соціально-економічного розвитку регіонів спричиняє ряд сполучених з нею вторинних загроз: поділ на депресивні, кризові, відсталі регіони, що багато в чому пов'язане з фінансовими оцінками їх стану. Також нерівномірність соціально-економічного розвитку трансформується у фінансову диференціацію регіонів, яка сама по собі стає каталізатором поглиблення загроз безпеки регіонів. Фінансова диференціація трансформується у різного роду негативи у розвитку окремих сегментів фінансової системи регіонів: банківського, фондового ринку, інвестиційного, бюджетно-податкового.

Сьогодні, на рівні регіону, відсутнє методичне забезпечення щодо оцінки фінансової безпеки. Деякі автори приділяють увагу необхідності його розробки та пропонують тезисні напрацювання, але повноцінна методика не є сформованою. На підставі проведеного аналізу можна сформулювати висновок, що критичний рівень фінансової безпеки спостерігається в 14 регіонах, низький рівень фінансової безпеки – в 9 регіонах, а нормальний рівень фінансової безпеки – лише в одному регіоні. Загальний стан фінансової безпеки за регіонами України можна визначити як критичний, що збігається з раніше отриманою оцінкою фінансової безпеки держави та є негативною ситуацією [5].

Основними загрозами, які визначили низький рівень фінансової безпеки регіонів України є наступні:

- дестабілізація фінансового сектору економіки;
- відсутність законодавства щодо регулювання фінансової безпеки;
- нестача та неефективність використання фінансових ресурсів;
- зростання внутрішнього та зовнішнього боргу держави;
- високий рівень інфляції;
- нестабільний курс національної валюти;
- нерівномірність розміщення виробництв;
- зростання рівня тіньового сектору та корупції;
- воєнні дії та зростання соціальної напруженості в державі [3].

Подолання таких загроз не є компетенціями органів влади окремого регіону, тому можна стверджувати, що основним джерелом виникнення загроз є макрорівень. На жаль, сьогодні державні органи не виконують в повному обсязі свої повноваження щодо забезпечення належного рівня фінансової безпеки регіону, що і викликає за ланцюговим зв'язком поширення небезпеки на інші рівні забезпечення фінансової безпеки (табл. 2).

Крім невиконання державними органами влади своїх повноважень в повному обсягу на рівні держави та невиконання місцевими органами повноважень щодо забезпечення фінансової безпеки регіонів, існує реальна проблема дефіциту інформації. Так, не всі показники можна розрахувати через складність доступу або відсутність інформації у вільному доступі. Така ситуація негативно впливає на весь процес оцінки фінансової безпеки як регіону, так і держави.

З метою підвищення якості управління фінансовою безпекою на всіх рівнях рекомендується:

- прийняти розроблений проект концепції фінансової безпеки України, розширити нормативну базу в області фінансової безпеки регіонів та держави;
- прийняти методикку щодо оцінки боргової безпеки регіонів на законодавчому рівні;
- забезпечити виконання державними органами влади своїх зобов'язань в області фінансової безпеки;
- розмістити у вільному доступі всю необхідну інформацію для оцінки фінансової безпеки регіонів [4].

Відновлення фінансового потенціалу регіонів, що вимагає оптимізації процесу формування доходів і капіталів, відновлення зв'язку між грошовими і товарними потоками і досягнення на цій основі нормалізації відтворювального процесу, не може бути досягнуто застосуванням якогось одного інструмента або механізму. Необхідний комплекс важелів та інструментів впливу, співвідношення яких залежить від масштабності, терміновості та гостроти негативних тенденцій, які розвиваються в регіоні.

Узагальнюючи існуючі підходи щодо визначення та оцінки фінансової безпеки на регіональному рівні, фінансову безпеку регіону можна представити як характеристику основних фінансових параметрів розвитку економіки регіону, за яких забезпечується виявлення і попередження загроз для інтересів регіону в ключових фінансових сферах економіки, що визначають хід відтворювального процесу в регіоні.

Стан виконання органами влади своїх повноважень щодо управління фінансовою безпекою України

Орган влади	Повноваження	Виконання
ВРУ	Прийняття конституційних норм	Виконується
	Визначення національних фінансових інтересів	Виконується
	Здійснення експертизи законопроектів, що пропонуються до прийняття, на предмет дотримання вимог фінансової безпеки	Не виконується
Президент України	Ратифікація міжнародних договорів і угод щодо забезпечення фінансової безпеки	Не виконується
	Здійснення контролю за діяльністю органів державної влади щодо забезпечення фінансової безпеки	Не виконується
	Створює, реорганізує і ліквідує органи виконавчої влади, що входять до інфраструктури забезпечення фінансової безпеки	Не виконується
	Керує у межах своїх конституційних повноважень органами забезпечення фінансової безпеки України	Виконується
	Робить у своїх щорічних посланнях до Верховної Ради України аналіз стану фінансової безпеки, уточнює окремі положення Концепції фінансової безпеки України	Виконується
РНБОУ	Розробляє стратегію і політику забезпечення фінансової безпеки	Не виконується
	Виробляє правові і фінансові прийоми боротьби з недобросовісною поведінкою контрагентів по зовнішньоекономічних договорах для захисту національної фінансової системи від штучно викликаних фінансових криз	Виконується
	Здійснює постійний моніторинг і аналіз стану фінансової безпеки	Не виконується
	Здійснює роботу з випереджаючого виявлення викликів і загроз фінансовій безпеці України та готує пропозиції Президенту України щодо нейтралізації існуючих загроз і підвищення рівня фінансової безпеки	Не в повній мірі виконується
КМУ	У межах своїх повноважень і з урахуванням сформульованих у щорічних посланнях Президента України Верховній Раді України пріоритетів у сфері забезпечення фінансової безпеки України координує діяльність органів виконавчої влади	Виконується
	Формує у встановленому порядку статті державного бюджету для реалізації конкретних бюджетних програм у цій сфері	Не виконується
Рахункова палата	Готує відповідні доповіді Верховній Раді України	Не виконується
НБУ	Відповідно до Основних засад проводить грошово-кредитну політику в інтересах фінансової безпеки країни	Не в повній мірі виконується
Місцеві державні адміністрації та органи місцевого самоврядування	Забезпечують вирішення питань у сфері фінансової безпеки, віднесених законодавством до їхньої компетенції	Не виконується
Суди загальної юрисдикції	Здійснюють судочинство у справах про злочини, що завдають шкоди фінансовій безпеці України	Не в повній мірі виконується

Джерело: складено автором на основі [2]

Висновки. Фінансова безпека регіону є складовим елементом фінансової безпеки держави і займає важливе місце в її структурі. Зведення показників оцінки фінансової безпеки регіонів у комплексну систему надає змогу не тільки оцінити стан фінансової безпеки держави, але і охарактеризувати первинне джерело виникнення ризику порушення фінансової безпеки країни. Підвищення рівня фінансової безпеки кожного регіону надасть змогу забезпечити фінансову стабільність, незалежність від міжбюджетних трансфертів, стимулювання власного виробництва, підвищення рівня життя в регіоні. Забезпечення належного стану фінансової безпеки регіонів є одним із важливих етапів створення сильної та стабільної фінансової безпеки України.

Література

1. Про затвердження Методики розрахунку рівня економічної безпеки України [Електронний ресурс] : наказ Міністерства економіки України від 29 жовтня 2013 р. № 1277. – Режим доступу : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/ME07222.html.
2. Вихлюк М. І. Структура фінансової безпеки регіону та характеристика її складових [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1485>
3. Концепція фінансової безпеки України [Електронний ресурс] : проект. – Режим доступу : www.ufin.com.ua/koncepcia/008.doc
4. Ткаленко Н. В. Передумови формування фінансової безпеки регіону [Електр. ресурс] / Н. В. Ткаленко, В. Г. Маргасова // Збірник наук праць Нац. універ. ДПС України. – 2010. – № 2. – С. 139–146.
5. Neshko R. The concept of national financial security and methods of its evaluation / R. Neshko, V. Matviychuk // ECONOMIC AND LAW PARADIGM OF MODERN SOCIETY. – 2016. – P. 84–93.

References

1. Pro zatverdzhennia Metodyky rozrakhunku rivnia ekonomichnoi bezpeky Ukrainy [Elektronnyi resurs] : nakaz Ministerstva ekonomiky Ukrainy vid 29 zhovtnia 2013 r. № 1277. – Rezhym dostupu : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/ME07222.html.
2. Vykhliuk M. I. Struktura finansovoi bezpeky rehionu ta kharakterystyka yii skladovykh [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1485>
3. Kontseptsiiia finansovoi bezpeky Ukrainy [Elektronnyi resurs] : projekt. – Rezhym dostupu : www.ufin.com.ua/koncepcia/008.doc
4. Tkalenko N. V. Peredumovy formuvannia finansovoi bezpeky rehionu [Elektr. resurs] / N. V. Tkalenko, V. H. Marhasova // Zbirnyk nauk prats Nats. univer. DPS Ukrainy. – 2010. – № 2. – S. 139–146.
5. Neshko R. The concept of national financial security and methods of its evaluation / R. Neshko, V. Matviychuk // ECONOMIC AND LAW PARADIGM OF MODERN SOCIETY. – 2016. – P. 84–93.

Рецензія/Peer review : 14.03.2018
Надрукована/Printed : 12.04.2018
Прорецензовано редакційною колегією